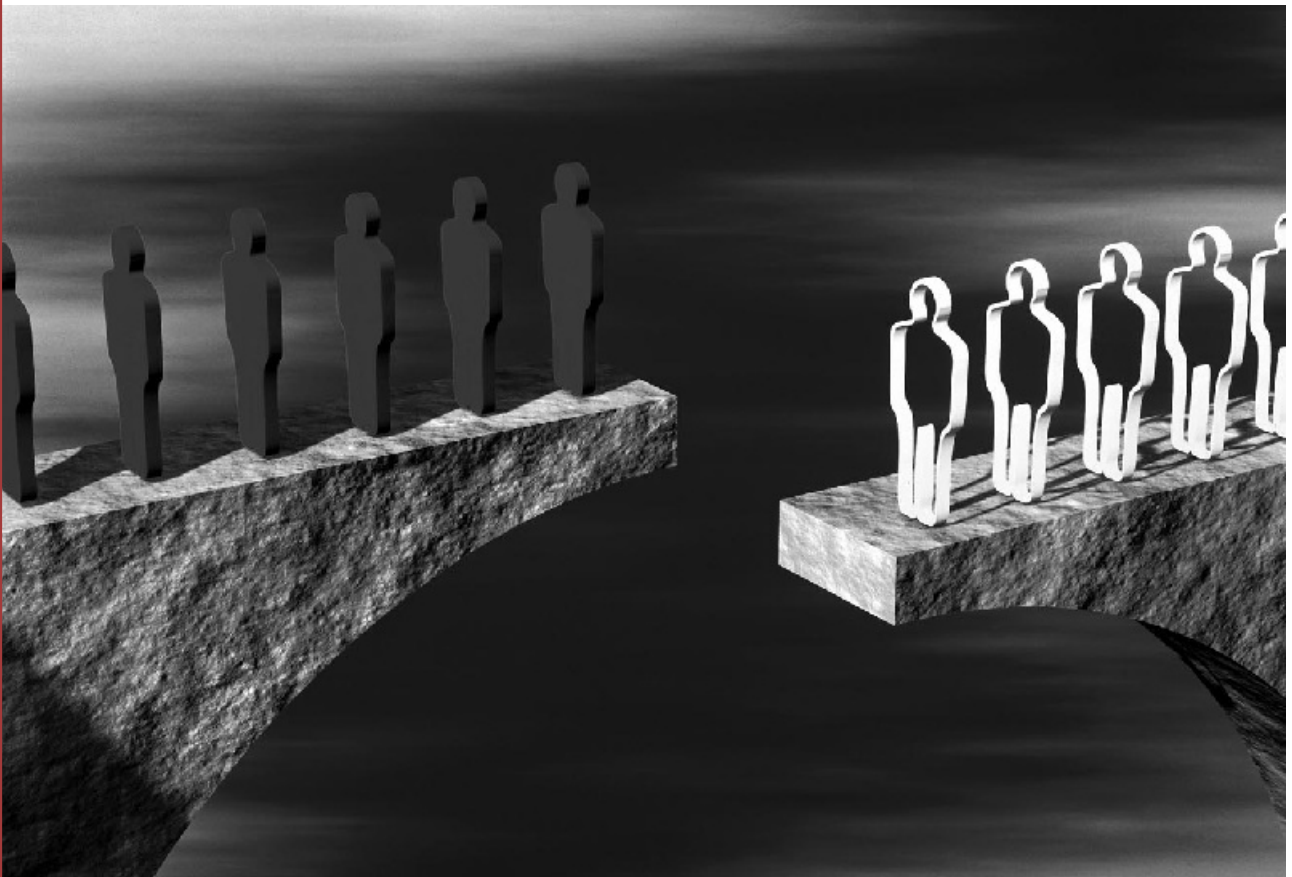

"Vem är det som ska lyssna då?"

ungdomar - socialt kapital - regional utveckling

Siw Hammar & Lotta Svensson

Arbetsrapport från FoU-Centrum Söderhamn

FoU-Centrum Söderhamn

Forskning för lokal och regional utveckling

Innehåll:

Förord

Del 1:	sida
Inledning: ungdomar socialt kapital regional utveckling	3
Ungdomars engagemang och deltagande	4
Söderhamn	6
Brukssamhället och det sociala kapitalet	7
Ungdomar i Söderhamn	11
Mötet ungdomar vuxna	14
Del 2:	
Kommentarer från politiker och tjänstemän	18
Delaktighet och inflytande	23
Referenslista	26

Förord

I en region där medborgarna av tradition förväntar sig insatser från storföretaget eller staten då det krisar till sig – hur ska man där kunna ställa om och frammana ett aktivt deltagande bland medborgarna? En väg att åstadkomma detta skulle kunna vara att förnya de inflytelserika nätverkens former och innehåll, genom att nya grupper bjuds in, t ex ungdomar. Denna ambition framhålls ofta, men i denna rapport resonerar vi kring hur det i det lokala sammanhanget och i det lokala sociala kapitalet kan finnas dolda strukturer som ställer upp hinder för ungdomars delaktighet.

Den rapport som här presenteras är resultatet av diskussioner med främst ungdomar, tjänstemän och politiker i Söderhamns kommun, där olika frågor kring ungdomar och deras uppfattningar om Söderhamn varit i fokus. För att kunna förstå dessa uppfattningars betydelse i sammanhanget av den regionala utvecklingen relateras de till begreppet socialt kapital. Socialt kapital är ett tvärvetenskapligt begrepp som handlar om hur relationer, attityder, normer och synsätt styr samspelet mellan individer, grupper och institutioner, samt hur detta påverkar ekonomisk och samhällslig utveckling.

Den första delen av rapporten är främst sprungen ur intervjuer med ungdomar och samtal med vuxna som på olika sätt arbetar med och kring ungdomarna. Den andra delen består av de kommentarer vi fått från politiker och tjänstemän i kommunen då vi för dem presenterat den första delen av rapporten.

Vi vill tacka för den öppenhet och det förtroende som visats oss från ungdomar, tjänstemän och politiker som alla givit oss möjligheter att delta ”bakom kulisserna”. För oss har det varit mycket lärorikt. Vi hoppas att samtalen kring delaktighet och inflytande kommer att fortsätta och att våra inlägg ska bidra till diskussionerna.

Granskning: Första delen av rapporten är vetenskapligt granskad och publicerad i den skotska tidskriften *Scottish Youth Issues Journal* (SYIJ) no 7, winter 2003. Övriga delar är granskade av Lennart Svensson, adjungerad professor i sociologi, Linköpings universitet och forskningsledare, Arbetslivsinstitutet.

Del 1

– ungdomar – socialt kapital – regional utveckling –

Aktivt deltagande bland medborgarna är av stor betydelse för en regions utveckling. Trots att ekonomin alltmer globaliseras tycks den regionala utvecklingen och tillväxten bli allt viktigare (Porter 1998). Förekomsten av socialt kapital framhålls av Putnam (1996, 2001) som en förutsättning för att medborgarna aktivt ska engagera sig i samhällsutvecklingen.

Nyckelbegreppen i socialt kapital är gemensamma och ömsesidiga normer samt nätverk som medför att människor har förtroende för varandra, kan samarbeta och därigenom skapa förutsättningar för utveckling.

Vi menar att det inte bara är *förekomsten* av socialt kapital som är avgörande för ett samhälles utveckling. Socialt kapital, i form av nätverk och gemensamma normer, kan finnas utan att vara en utvecklingskraft i det omgivande samhället (Portes & Landholt 1996). I Söderhamn finns ett socialt kapital som kan beskrivas under begreppet ”bruksanda”. Bruksandan har formats i relationen mellan en lokalt dominerande arbetsgivare och ett arbetarkollektiv. Bruket (arbetsgivaren) garanterade sysselsättning i utbyte mot arbetarnas lojalitet. Andra företag sågs som konkurrenter vilket innebar att nyföretagande och entreprenörskap inte uppmuntrades i den rådande andan.

Hur kan en region, där medborgarna i kriser av tradition haft förväntningar på insatser från storföretaget eller staten, ställa om och frammana ett aktivt deltagande bland medborgarna? En väg att åstadkomma detta skulle kunna vara att förnya de inflytelserika nätverkens former och innehåll, genom att nya grupper bjuds in, t ex ungdomar. Denna ambition framhålls ofta, men i detta paper resonerar vi kring hur det i det lokala sammanhanget och i det lokala sociala kapitalet kan finnas dolda strukturer som ställer upp hinder för ungdomars delaktighet.

Den empiri som ligger till grund för detta paper kommer från intervjuer med ungdomar och uppsatser från gymnasieklasser samt interaktivt deltagande i forum där frågor kring ungdomars stannade på, eller flyttande från, orten behandlats på olika sätt. Vi har dessutom följt några försök att öka ungdomars delaktighet och inflytande samt fört diskussioner med vuxna som arbetar med ungdomsfrågor. Ungdomarna och de vuxna som deltagit i studien bor i Söderhamn, en traditionell bruksort i mellersta Sverige.

Ungdomars engagemang och deltagande

I Sverige pågår diskussioner och konkret arbete för att ungdomar ska bli mer delaktiga i frågor som berör dem. En ökad medvetenhet om ungdomars vardagssituation har lett till diskussioner om utanförskap, om svårigheten att göra sin röst hörd och att etablera sig som vuxen. Farhågor finns för politisk apati och antidemokratiska strömningar. Samtidigt finns en medvetenhet om att ungdomars upplevelse av delaktighet och inflytande idag har betydelse för deras samhällsengagemang och därmed för demokratin i framtiden (SOU 2000:1).

Mot bakgrund av bland annat ovanstående diskussion finns en uttalad politisk vilja att unga medborgare ska vara med och påverka i olika samhällsfrågor. Flera studier visar att ungdomar anser sig politiskt intresserade och har en vilja att vara med och påverka (Trondman 1998, Oskarsson 1998, Karlsson 1998). Dessa studier visar samtidigt att den goda viljan till trots så står ungdomar i hög grad utanför de arenor som är av betydelse för samhällsutvecklingen.

Ett flertal studier (t ex Karlsson 1998, Trondman 1998, Bruhn 1999) visar att svenska ungdomar idag undviker medlemskap och arbete i politiska partier. De politiska ungdomsförbundens medlemsantal sjönk mellan 1984 och 1994 från 145 000 till 54 000 och ungdomars valdeltagande är lågt i förhållande till andra väljare.

Samtidigt som intresset för traditionellt politiskt arbete sjunker så säger sig ungdomar (69 procent) i Sverige vara mera nöjda med landets demokrati än vad riksgenomsnittet av befolkningen är (56 procent). Ungdomar anser sig själva vara politiskt intresserade och engagerade; framförallt är de intresserade av internationella frågor, miljöfrågor, mer lokala och vardagsnära frågor samt enstaka sakfrågor eller mer omfattande visioner (Trondman 1998).

Det samhällsengagemang unga har tycks inte komma partierna till del utan tar sig andra uttryck – politiska handlingar är viktigare än det politiska livet. Ungdomar väljer i allt högre utsträckning att engagera sig på nya sätt och söker nya former för sitt samhällsengagemang. Politiskt agerande sker idag alltmer i form av individuella val, privata ställningstaganden och handlingar (Oskarsson 1998, Karlsson 1998).

Ungdomar har en negativ syn på sina möjligheter till inflytande i politiska organ och större organisationer, konstaterar Trondman (1998) utifrån en sammanfattning av statistik¹. 73 procent av ungdomarna anser sig inte kunna påverka rikspolitiken, nästan hälften anser sig inte ha någon påverkan på våra folkrörelser och endast 3 procent av de unga menar att de har stora möjligheter att påverka lokalpolitiken. Möjligheterna att påverka den egna vardagen och det egna valet av utbildning upplevs vara större. Särskilt skolan och fritidsgården tycks vara institutioner där många ungdomar tycker att de vuxna bryr sig om ungdomars åsikter. På politikens, föreningarnas och arbetsmarknadens områden är det sämre ställt. Statistiken visar också att ungdomar är kraftigt underrepresenterade i beslutande församlingar. Ungdomarna anser att politiker måste vara mer öppna för vad ungdomar tycker, tänker och vill samt att de ska fråga efter ungdomars åsikter och vara beredda på att ge ifrån sig makt.

Samhällsförändringarna har inneburit stora skillnader även *inom* ungdomsgruppen (Trondman 1998). Bland ungdomarna urskiljer han en stark och en svag grupp, men skillnader inom grupperna är också stora. Den starka gruppen är den grupp som lättare kan mobiliseras för nödvändiga förändringar. De ser förändringarna som nya och spännande möjligheter. De tycker sig inte behöva kollektiv partipolitik för att iscensätta sina individuella livsbanor. Den svaga gruppen är svårare att mobilisera inför nödvändiga förändringar. De riskerar att passiviseras i dialektiken mellan skammen för det egna nederlaget och frustrationen över att samhället inte fixar vad det borde. Båda grupperna blir alltmer diversifierade, heterogeniteten ökar både inom och mellan grupperna och det innebär att varken de framgångsrika sinsemellan eller de utsatta sinsemellan upplever delade erfarenheter och gemensamma öden. Ojämligheten individualiseras och ungdomar upplever inte att de delar samma villkor och har därför ingen gemensam bas för kollektiv handling. Detta kan vara en förklaring till varför ungdomar inte deltar i traditionella politiska aktiviteter. Ungdomar är inte ointresserade av sin framtid och samhällsfrågor men ser kanske inte kollektiv handling som ett självklart uttryck (Trondman 1998).

De stora skillnaderna mellan olika ungdomsgrupper bekräftas av Söderhamnsungdomarna i vår studie. Klass- och könstillhörighet har i tidigare forskning (t ex Jönsson m.fl. 1993, Bjurström 1997, Nilsson 1998) visat sig spela stor roll både för hur de faktiska förhållandena ser ut och för hur individen tolkar och upplever sin situation.

---

¹ Översikten bygger huvudsakligen på material hämtad från Svenska valundersökningar, SCB och Ungdomspolitiska kommitténs slutbetänkande från 1997.

Söderhamn

Söderhamns kommun har ca 27 000 invånare där ungefär hälften av befolkningen bor i centrala staden och övriga i orterna runt omkring. Kommunen är belägen vid Sveriges östra kust, ca 27 mil norr om Stockholm. Söderhamn kan beskrivas som en rätt traditionell bruksort, uppbyggd kring skogsnäringen. På grund av den industriella strukturomvandling som skett sedan mitten på 1970-talet har Söderhamn, och liknande orter i Sverige, haft ett vikande befolkningsunderlag och en förhållandevis hög arbetslöshet ².

”Söderhamn är som region om inte urtypen för så åtminstone rätt så nära de brukssambällena på landsbygden, uppvuxna kring en ymnig naturresurs, som har präglat så mycket av den svenska industrialiseringen. Det var på platser som Söderhamn som industrialiseringen tog fart under 1800-talets senare del. Det var kanske till och med här som det moderna Sverige formades, eftersom även den politiska kulturen och samarbetsklimatet mellan arbetet och kapital gestaltades utifrån brukssambällenas förhållanden. Det fanns alltså, bildligt talat, hundratals ”Söderhamn” i Sverige som också kunde studeras utifrån synsättet att se det stora genom det lilla.” (Lindberg 2002, s 37)

Sedan 1975 har Söderhamns befolkning i stort sett stadigt sjunkit, från drygt 32 000 personer till ca 27 500 personer 2002. Undersökningar som kommunledningen genomfört (990615–000614) visar att 55 procent av det totala antalet utflyttningar utgörs av unga män och kvinnor (19–35 år). De främsta orsakerna till utflyttning är studier och arbete. Utflyttningen sker i första hand till orter med högskola och universitet, knappt 40 procent av det totala antalet flyttar går till dessa orter. I andra hand sker flyttningarna till annan ort i samma region (drygt 30 procent). Under denna ettårsperiod flyttade 455 personer mellan 19–35 år från Söderhamn. Siffran kan jämföras med att en årskull i den åldersgruppen består av ca 250–400 personer.

Den totala andelen äldre invånare är större i Söderhamn än i riket i genomsnitt.

Befolkningspyramiden har en mycket tydlig ”midja” i åldrarna 19–30 år, med en högre andel män än kvinnor. Andelen ungdomar mellan 16–24 år i riket är 10,6 procent, i Söderhamn är den 8,5 procent (991231).

---

² De fakta som presenteras om Söderhamns kommun är hämtad från Samhällsmedicin, Söderhamns kommun och Ungdomsstyrelsen, se referenslista: elektroniska källor.

Antalet sysselsatta i Söderhamn har, jämfört med riket, en klar övervikt inom ”tillverkning och utvinning” och i samma jämförelse färre sysselsatta inom ”finansiell verksamhet, media och företagstjänster” samt ”handel och kommunikation”. Arbetslösheten har under lång tid legat klart över rikets. 1993 var mellan 35–40 procent av Söderhamns ungdomar arbetslösa, nästan dubbelt så hög andel som i Sverige i stort. 1997 hade ungdomsarbetslösheten sjunkit till 26,6 procent men var ändå betydligt högre än riksgenomsnittet (16,6 procent). Även andelen förtidspensionerade är klart högre än riksgenomsnittet.

Såväl andelen lågutbildade som andelen arbetare är i Söderhamn högre än riksgenomsnittet. Söderhamnsungdomar väljer högre studier (inom tre år efter avslutat gymnasium) i lägre utsträckning än i riket i stort. 1997 hade cirka tre fjärdedelar av befolkningen i Söderhamn som mest tvåårigt gymnasium. 12 procent av Sveriges befolkning hade mer än tre års eftergymnasial utbildning, i Söderhamn är andelen 7 procent (Roos, Dahllöf, Baumgarten 2000).

I samtal med bland andra kommunledning och företagare har framgått att ungdomarnas utflyttning och låga återflyttning ses som ett problem. Kommunledningen ser befolkningsunderlaget krympa och oroas över befolkningspyramidens förvanskning liksom av konsekvenserna för välfärden. Företagare är oroliga för att det ska bli brist på kompetent arbetskraft. De äldre oroar sig bland annat för personalbrist i äldrevården. Och många oroar sig för vad som händer med framtidstron och utvecklingsmöjligheterna i en bygd som ungdomarna flyttar ifrån.

Brukssamhället och det sociala kapitalet

Forsberg m.fl. (2002) menar att det lokala sociala kapitalets betydelse för den regionala utvecklingen påverkas av hur starka och hur många länkar som finns mellan olika grupper på lokal nivå samt mellan dessa grupper och beslutsfattarna. Dessutom är utvecklingen beroende av de normer och värderingar grupperna och beslutsfattarna omfattar. Det är aktörerna som skapar och upprätthåller länkarna och fyller dem med positiv eller negativ laddning – eller låter bli att skapa och upprätthålla dem.

”De bygder där medborgarna, bl.a. i form av utvecklingsgrupper, utvecklar en bra dialog med beslutsfattarna bör – allt annat lika – rimligtvis ha lättare att behålla sin befolkning, stimulera till inflyttning, utveckla nya affärsidéer och företagande etc., jämfört med bygder där länkarna mellan medborgare och beslutsfattare är svaga och negativt laddade.” (Forsberg m.fl. 2002, sid. 2).

Lokalsamhället, som är det vi har närmast oss under en stor del av våra mest formbara år, blir betydelsefullt under vårt identitetsutformande. Vår bild av oss själva formas bl.a. utifrån hur vi blir bemötta och sedda av våra närmaste personer och hur våra konkreta livsvillkor ser ut. Identiteten kräver ett samspel mellan individen och ett kollektiv, eftersom identiteten uppstår först då individen ställs i relation till andra individer. Människors livsvillkor är formade av specifika lokala och regionala förutsättningar, men även av samspel med andra regioner och nationer. Lokal identitet kan kopplas till att en grupp människor bor på samma, avgränsade geografiska plats. I begreppet lokal identitet kan läggas flera olika faktorer som ger en bild av de drag som kännetecknar en viss ort eller region. Lokalsamhället lägger en institutionell norm på både individer och företag som befinner sig i denna miljö. Som ett viktigt kitt i lokalsamhället finns ofta en företagskultur och olika former av sociala relationer. Lokalsamhället utmärks av en geografisk avgränsning och identifikation. Det utmärks också av social interaktion och normer som har utvecklats i de intensiva sociala relationer som närheten mellan individerna skapar (Jönsson 1998). Människors identitet formas alltså till stor del av lokala och regionala förhållanden och detta har i sin tur betydelse för hur det sociala kapitalet i regionen kommer att se ut.

Skillnader i det lokala sociala kapitalet brukar i Sverige diskuteras under begreppen ”Gnosjöanda” och ”bruksanda” (t ex Brulin 2002, Forsberg m.fl. 2002). Den lokala kultur som benämns Gnosjöanda, och det lokala sociala kapital som finns i den miljön ses som positiv för regionens utvecklingskraft. Där finns ett livligt samarbete mellan företag, avknoppning från existerande företag uppmuntras och förmågan till flexibla omställningar av produktionen är stor. I beskrivningar av lokalt socialt kapital ses ofta Gnosjöandan som bruksandans motsats.

Bruksandan dominerade i Sverige under den långa ekonomiska tillväxtperioden (1930-1970-talet). Järn- och stålindustrin var i mycket motorn i den välfärdsstat som, via skattemedel, fullt ut byggdes upp från 1950-talet. Det stora företaget stod för tryggheten under de goda

ekonomiska årtiondena, företaget gav trygg sysselsättning och stabila villkor. Bruksandan skapade ett fåtal, starka länkar internt i samhället och externt gentemot kunder.

I brukssamhällena hade socialdemokraterna sina mest hängivna väljare, här stödde invånarna den samhälleliga makt- och ansvarsuppdelningen. Majoriteten förlitade sig helt och fullt på kollektiven och de kollektiva lösningarna, med fackliga organisationer och politiska partier som yttersta garantier. Det gav också utdelning i en stadigt stigande välfärd. Egna initiativ, särskilt på företagsområdet, sågs med misstro. Det fanns ingen anledning att överge ett framgångsrikt koncept för otryggheten som egenföretagare. Individuella prestationer har accepterats, förutsatt att de gagnade laget. Den sociala kontrollen var hård och det fanns en negativ attityd till individuella framgångar. Normer som odlades var plikt känslan och viljan att göra ett bra jobb.

Upplärningen till flertalet sysslor på fabriksgolvet och kontoret fungerade genom praktisk inskolning, där inte bara hantverket skulle läras utan även normer och värderingar. Plats och position bestämdes av social bakgrund, men också av arbetsinsats. Den som klarade uppgifter och lärde sig normerna kunde få möjlighet att klättra vidare uppåt i arbetsplatsens hierarki. Besträffningar utdelades till de som bröt mot normerna. Bruksamhällena var hierarkiskt ordnade klassamhällen och utmärktes av en klar social skiktning, där patron bestämde över de stora frågorna. Bruksandan var tydligt patriarkal, och bruken var starkt könsskiktade. Männens roll i bruksorterna var att exploatera och förädla de fysiska resurserna. Kvinnornas roll var att restaurera och återskapa de mänskliga resurserna (Bergendahl, Isacson, Mellander 1997). Bruksandan kan ses som en kultur, i betydelsen "ett gemensamt medvetande, ett gemensamt tankemönster" eller som kulturgeografen Gunnel Forsberg uttrycker det:

"Bruksandan kan man se som ett filter eller lins som omtolkar och anpassar de generella ekonomiska och sociala strukturerna till det lokala sammanhanget." (Forsberg 1997, s 59).

I teorin om socialt kapital är normen om ömsesidig tillit viktig. Tillit innebär att människor litar på att andra människor ska agera på ett förväntat sätt och inte skada dem. Tillit är ett sätt att hantera osäkerhet och de risker människor utsätter sig för i interaktion med andra. När tilliten till "kontraktet" mellan bruket och arbetare underminerades och försvann lämnades arbetarna med en stark förnimmelse av vanmakt. Jobben försvann trots otaliga protester och trots att facket var starkt. Vanmakt har spelat en väsentlig roll för den sociala utvecklingen i bruksorten.

Ett uttryck för vanmakt kan vara de tysta reaktionerna på krisen: stor utflyttning och sjunkande födelsetal (Bergendahl, Isacson, Mellander 1997).

De förhållanden som rådde i det gamla brukssamhället har förändrats över tid, och därmed också bruksandan. I många bruksorter tycks dock fortfarande finnas en stor tillit till storföretagets, kommunens och fackets förmåga att trygga jobben och välfärden. När jobben hotas utnyttjar löntagarna sina organisationer och framför krav, riktade till högre instanser. Lösningar förväntas, som tidigare, komma utifrån och uppifrån, och det är bara rejäla satsningar som räknas. Söderhamn har sedan mitten på 1970-talet förlorat flera tusen arbetstillfällen. En rad industrier, bl.a. sågverk och massaindustrier, har lagts ned i omställningen från industrisamhälle till postindustriell era. Även den offentliga sektorn har minskat och när den statliga flygflottiljen i kommunen lades ned 1996 försvann ytterligare arbetstillfällen. Samma år blev Söderhamn föremål för statliga åtgärder som innebar stöd till regional utveckling och 350 utlokaliserade arbetstillfällen (SOU 1998:89).

Portes och Landholt (1996) har gjort oss uppmärksamma på att det sociala kapitalet kan ha en baksida. De påpekar att de sociala nätverken kan ha en uteslutande funktion, samma starka band som hjälper medlemmar i en grupp kan samtidigt fungera uteslutande för andra människor. Medlemskap i en sammanslutning medför också krav på konformitet. Gruppträck kan hålla nere en individ, och de som vill åstadkomma något måste bryta bandet med sammanslutningen vars övriga medlemmar kan tycka att avhopparen hotar solidariteten och deras egen självkänsla.

Westlund (2000) påpekar att nätverk inte bara kan vara uteslutande utan även föråldrade. Grupper eller regioner som idag ur samhällets synvinkel anses ha ett negativt socialt kapital har en gång uppkommit som en rationell lösning för att skydda och stärka gruppens intressen. Om inte det sociala kapitalet omvandlas i takt med samhällets förändringar blir det icke-produktivt. Samarbeta utanför det egna nätverket begränsas eftersom samarbetet inom gruppen bäst svarar mot gruppens målsättning

” Så länge som de gamla, ur samhällets ” objektiva ” synpunkt mindre positiva, nätverken behåller kraften att erbjuda högre och/eller säkrare behovstillfredsställelse för gruppen än de nya, svagt etablerade, mer positiva näten – och så länge de gamla nätverken behåller kraften att straffa de som bryter med dem – så

länge behåller det gamla sociala kapitalet sitt grepp, trots att det ur sambällets synvinkel är mindre produktivt.” (Westlund 2000, s 3).

Av tradition har i bruksorten bara vissa grupper tillträde till samtals- och beslutsarenor, och t ex kvinnor, invandrare och ungdomar riskerar att hamna utanför de diskussioner som förs kring samhällets utveckling (von Otter & Svensson 1998).

Ungdomar i Söderhamn

Ungdomarna i Söderhamn har att hantera spänningen mellan den traditionella bruksandan och den globaliserade storstadskulturen. Spänningen finns också inbyggd i det omställningsarbete som pågår i Söderhamns kommun där visionen är att ställa om från industriproduktionsdriven utveckling till mera kunskapsdriven. Men hur spänningsfältet ser ut är inte helt självklart, bland annat till följd av de nya tekniska landvinningar som gjorts. Till exempel kan relationen mellan centrum och periferi ifråga om kunskapsstillgänglighet ifrågasättas; att bo i periferin behöver inte längre betyda att man är fränkopplad kunskap om andra förhållanden. Om detta nya förhållande påverkar ungdomars livsval och preferenser finns inte mycket erfarenhet av, och inte heller *hur* olika ungdomsgrupper i så fall påverkas.

Ungdomskultur kan sägas omfatta ungdomars livsmönster, värderingar, tankeformer, föreställningar och handlingar. Den omfattar också de kulturprodukter som är skapade av ungdomar och/eller riktar sig till ungdomar. Det lokala och regionala sammanhanget har stor betydelse för hur ungdomars kultur kommer till uttryck. Bruksandan har färgat de normer och värderingar som ungdomarna i Söderhamn omfattas av. Men även om ungdomarna växer upp i samma geografiska område så formas de av och måste handskas med olika existensbetingelser, vilket leder till att ungdomskulturen också är differentierad. (Trondman 1999, Israel & Hermansson 1996).

I Söderhamn tycks det skilja mellan arbetarklassungdomarnas och medelklassungdomarnas värderingar och livsval. Arbetarklassungdomarnas värderingar och livsval ligger närmare det som traditionellt uppfattas som bruksamhällets värderingar, medan medelklassungdomarna förefaller sträva mot en mer modern/global livsstil. Det kan tyckas som om

medelklassungdomarnas värderingar är mer ”i tiden”, men båda dessa förhållningssätt kan uppfattas som i hög grad traditionella utifrån respektive samhällsklass.

I frågor om upplevd delaktighet, inflytande och känsla av att vara önskade i samhällslivet är ungdomarna i Söderhamn, över klass- och könsgrensarna, i stort sett överens. Det är mycket få ungdomar som säger sig vara delaktiga och ha möjlighet att påverka i samhällsfrågor. I stället påpekar flera av dem känslan av vara svikna och bortprioriterade av de vuxna. Då vi i samtalen framhåller att det i Söderhamn finns en uttalad politisk vilja att satsa på ungdomar får vi svar som dessa:

”Som ungdom hörs man inte, man ska helst bli vuxen för att kunna påverka .” (pojke 19 år)

”Jo, det har väl sagts i alla tider det. Men det är inget som jag har sett eller märkt av på något vis. Och nu lade de ju ner fordonsskolan också ... Och hur de resonerar då, det är ju inget bevis på satsning på ungdomar precis.” (pojke 20 år)

”Man hör om nedskärningar och allt ... och vi bara står där ... och gör man några protester så – ”nej, vi har inga pengar” eller ”det funkar inte”.” (flicka 17)

Arbetarklassungdomarna förmedlar inte någon tro på möjligheten att kunna vara mer delaktiga än nu. På frågor om de försökt påverka politiska beslut som gäller dem själva så får vi svar som förmedlar ett avstånd till ”kommunen”/politiken.

”Jag vet inte vem man ska prata med. Jag vet inte alls vart man ska vända sig.” (flicka 15 år)

”Vad skulle man kunna påverka då?” (flicka 17 år)

”Neej, de har väl aldrig frågat de yngre ... vad de vill, tycker jag ... Det är ju lika som i skolan, det är ju ingen som frågar vad vi vill ... Det är ju någon högt upp som bestämmer att så är det.” (pojke 19 år)

”Nej, och vem är det som ska lyssna då ... Den där känslan man hade när man var yngre i alla fall ... Vem är det som ska lyssna då?” (flicka 20 år)

”Man har ingen aning vilka kommunpolitikerna är, man har ju aldrig sett dem eller någonting!” (flicka 20 år)

Medelklassungdomarna har över lag en större tilltro till sina möjligheter att kunna påverka om de vill. Medelklassflickorna tycks tro att möjligheterna till tillhörighet och delaktighet möjligen kan vara större någon annanstans, eller att de skulle kunna få inflytande om de infogade sig i de former som finns för politiskt arbete.

” I så fall måste man säkert gå med i ung vänster eller så ... och engagera sig och ... neej ...” (flicka 17 år)

”När jag flyttade till Gävle då var det inne med politik ... och man var med i olika grupper och ... det var diskussioner och sånt ...som inte finns i Söderhamn , för det finns så lite utbyte .... Man kan inte ... det saknas någonting ... Människor!” (flicka 20 år)

De som uttrycker mest förhoppning om att de ska kunna påverka lokalsamhället och/eller samhällsutvecklingen är några av de medelklasspojkar vi talat med. Men inte heller de som tycker sig ha påverkansmöjligheter menar att det går särskilt lätt.

”Det finns ett fåtal, som jag och några andra, som kan påverka, som försöker och anstränger oss och jobbar. Men det är svårt.” (pojke 19 år)

” Joo, det är många som lyssnar ... men ofta är det ju så att när man som politiker lyssnar på någon ungdom som säger att jag skulle vilja ha det här ... då tror jag att det går in i skallen på dem och så säger det liksom såhär ”jaa, sådär tyckte jag också när jag var ung ..” Men det blev inget med det liksom ... Kanske att man kan påverka mycket i sin egen skola ... där man själv ju är stark ... men i övrigt samhälle så tror jag inte man har så mycket att säga till om, det känns så ... man kan ... det finns möjligheter... men sen är det så att det finns politiker som har svårt att acceptera att yngre också kan ... Det är svårt för folk att förstå, mycket svårt ... Man har växt upp liksom ”ung – och vuxen” inte sida vid sida liksom.” (pojke 19 år)

Mötet ungdomar – vuxna

Mötet och relationen mellan ungdomar och vuxna blir centralt vid försök att förnya innehåll och former för delaktighet och inflytande. Traditioner och förgivettaganden kan utgöra hinder som måste utmanas. Öppenhet för nya tankar och förhållningssätt måste finnas. Om verklig förändring ska ske måste i detta möte retorik övergå i handling.

”Det är svårt att bitta på något nytt och utgå från det gamla”

Utöver våra olika kontakter med ungdomar har vi fört diskussioner med vuxna som arbetar med ungdomsfrågor. Vi har dessutom haft möjlighet att följa några försök att öka ungdomars delaktighet och inflytande i kommunen. Ibland har initiativ till samverkan tagits av vuxna och ibland av ungdomar. Försöken till samarbete har mött svårigheter bl.a. till följd av att de vuxna och ungdomarna inte har haft en gemensam uppfattning om hur samarbetet konkret ska utformas.

”Nej jag har tänkt ... jag vet inte ... jag har bytt idé hela tiden ... för vad skulle ungdomar engagera sig i ... och då finns det de som vill ha den klassiska modellen, och så finns det de som vill ha något helt nytt ... Men det är svårt att bitta på något nytt ... eller det är svårt att bitta på något nytt och utgå från det gamla. Alltså, ska man jobba åt kommunen då har de sitt system ... ska man bitta på något nytt så blir det svårt ... alltså de vill ju helst att man ska ... nå dem ... att man talar samma språk liksom ...” (pojke 20 år)

I syfte att komma fram till lämpliga former för dialog, inflytande och delaktighet för ungdomar hölls år 2002 en konferens, som samlade 130 ungdomar och 40 vuxna. Där framkom tydligt att ungdomarna vill vara delaktiga genom att delta i dialoger, bli lyssnade på och vara inblandade i diskussioner kring samtliga frågor som berör dem. Denna konferens har hittills inte gett några konkreta resultat och en av förklaringarna kan vara att ungdomars syn på delaktighet inte motsvaras av de vuxnas föreställningar om *hur* unga ska ta del av det politiska livet. De vuxnas förväntningar är att ungdomarna ska organisera sig och framföra sina krav på traditionella sätt.

”Ungdomar är inte intresserade av regional utveckling”

Förutom svårigheterna att finna konkreta samarbetsformer kan hinder finnas i både ungdomars och vuxnas värderingar och föreställningar om varandra. Som vi belyst tidigare i detta paper finns hos många ungdomar uppfattningen att vuxna egentligen inte är intresserade av deras åsikter. Från vuxna har vi ofta fått höra att ungdomar inte är intresserade av vare sig lokal eller regional utveckling. Detta framförs som ett enkelt konstaterande – en ”sanning”. Och den påföljande förklaringen på detta ”faktum” är att ungdomar nuförtiden är så ”moderna”, ”globaliserade” och ”vill ut i världen”.

Som vi tidigare påpekat förväntar sig de vuxna att samhällsengagemang och intresse uttrycks genom organisation och framförande av formella krav. Om de ungdomar som har ett samhällsintresse inte *uttrycker* det på det sätt som de vuxna förväntar sig framstår det för vuxna som om ungdomar inte *har* ett samhällsengagemang. Om vuxna förväntar sig att samhällsengagemang uttrycks på ett visst sätt, och *bara* på det sättet, så kan ungdomar med engagemang som uttrycks på annat sätt förbli osynliga.

I vår pågående studie visar det sig att många av ungdomarna har ett samhällsengagemang och att detta engagemang har olika fokus. Klass och kön har en avgörande betydelse för vilka frågor de intresserar sig för och hur de uttrycker och förstår detta intresse. Ingen av ungdomsgrupperna uttrycker sig ha ”regional utveckling” som fritidsintresse, men bland arbetarklassens ungdomar finns i högre grad en önskan om att bo kvar på orten. De uttrycker också en vilja att satsa tid och engagemang i lokala och praktiska frågor. Medelklassens ungdomar formulerar i högre grad sitt samhällsintresse i ideologiska termer, och de engagerar sig i mera globala frågor. I medelklassens värderingar ingår traditionellt en uppfattning om att det normala för en ungdom är att ge sig ut i världen, ”där kunskap och bildning finns att hämta” (Jonsson 1991, Waara 1996).

Vi har samtalat med tjänstemän som arbetar med ungdomsfrågor om ungdomars flyttande och stannande. I samtalen har vi mötts av irriterade reaktioner och kommentarer som: ”det är bra och nyttigt att ungdomar flyttar”, ”det är inte de som flyttar som är problemet, det är de som stannar”, ”ja vad ska de göra, det finns ju inga jobb”, ”vi vill absolut inte hindra någon från att flytta”, ”det är väl högst naturligt att ungdomar flyttar”, ”så har det väl alltid varit, att ungdomar flyttar”, ”tycker du att man ska hindra dem från att flytta då?”. Ofta har vårt intresse

för ungdomars olika valmöjligheter omtolkats till att vi tycker att man ska försöka förmå ungdomarna att stanna kvar. De reaktioner vi mött har fått oss att förstå att frågan inte är helt okontroversiell. Vuxna som vill bo kvar i ett fungerande samhälle, med bl.a. service, vård och omsorg inser att yngre personer måste finnas kvar för att utföra bland annat dessa uppgifter. För de tongivande aktörerna, som omfattas av medelklassen värderingar, kan detta leda till ett dilemma om de dessutom är föräldrar. De inser att ungdomar behövs för regionens överlevnad men de vill, i linje med medelklassens värderingar och traditioner, inte förmå sina egna barn att stanna eftersom möjligheterna till det ”moderna” och ”ungdomliga” antas finnas någon annanstans.

I den vuxna medelklassens ögon bevisar ungdomarna sin ambition och förmåga genom att fatta beslutet ”att ge sig ut i världen”. Arbetarklassens ungdomar visar ett större intresse att stanna kvar och ägna tid åt lokala frågor. Det val som traditionen bjuder för arbetarklassens ungdomar var i brukssamhället till gagn för både samhället och individen. De ungdomar som idag gör traditionella val möts av – och bedöms efter – en förväntan på att vara moderna, globaliserade individualister som gör fria val. Arbetarklassungdomarnas livsval skulle kunna ses som en regional tillgång, men för de tongivande vuxna är ett kvarstannande på orten inte ett aktivt val utan snarare ett bevis på passivitet och oförmåga. Arbetarbarnens tillgång till inflytelserika nätverk försvåras av att de traditionella vägarna, t ex via facket och politiska ungdomsförbund, inte längre har samma status och betydelse för ungdomar. De ungdomar som stannar kvar i regionen blir inte sedda som resurser i samhällsutvecklingen och de får då inte heller någon bekräftelse eller egen medvetenhet om att de skulle kunna ha något att bidra med.

Ambitionerna att utveckla de inflytelserika nätverken försvåras av att samhället domineras av traditionella värderingar och synsätt både på *vilka* som ska delta i samtalen och *hur* dialogen om samhällsutveckling ska ske. Detta är inte alltid medvetna ställningstaganden utan tar sig uttryck som preferenser och handling. Inom brukssamhället skapades starka nätverk. De starka nätverken befinner i jämförelse med Gnosjöandans svaga nätverk som mindre gynnsamma för tillväxt och utveckling. Svaga, mer tillfälliga länkar är flexibla och mer anpassningsbara till nödvändiga förändringar (Forsberg m.fl. 2002). Slutlighet och täthet har diskuterats av Lin (2001) som menar att nyttan av detta är beroende av vilket resultat medlemmarna önskar. Lin refererar till Bourdieu (1983/1986) och menar att täthet kan vara en fördel för de som önskar behålla resurser man redan har tillgång till. Ett slutet nätverk är fördelaktigare för en privilegierad klass som vill behålla och reproducera de resurser man har. Men om gruppens mål

är att söka och få tillgång till resurser som de ännu inte har kan det vara en bättre strategi att utveckla och göra nya länkar tillgängliga.

För att de resurser som innefattas i sociala relationer ska komma individen eller gruppen till del måste individen ha en medvetenhet om sin tillgång till resurserna (Lin 2001). Ungdomar idag ser sig inte som en grupp med gemensamma erfarenheter (Trondman 1998), vilket kan hindra ungdomar att bli medveten om sina potentiella resurser som grupp. De rådande normerna i ett brukssamhälle stödjer den uppfattning de flesta ungdomar har om sig själva som resursfattiga och utan inflytande. De ungdomar som i vår studie upplevt sig ha möjligheter till inflytande kommer från medelklass och är förmodligen de som skulle välkomnas i de inflytelserika nätverken. En sådan inbjudan riskerar dock att förbli obesvarad av dessa ungdomar eftersom de självklart tänker sig att flytta ifrån kommunen och fokuserar sitt politiska intresse på mer globala frågor.

Nationellt och regionalt finns en medvetenhet om att befintligt socialt kapital i många svenska brukssamhällen har ett behov av förnyelse för att matcha samhällsutvecklingen. Det innebär att nya nätverk och nya länkar måste utformas. Dessutom krävs nya aktörer för en förnyelse. Även om detta behov är erkänt kan rådande värderingar göra att de ungdomar som visar intresse för och vilja att stanna i regionen inte ses som det sociala kapitalets förnyare. Förnyare eller inte, socialt kapital eller inte, det är dessa ungdomar som har en önskan att vara den här regionens medborgare i framtiden!

Del 2

”Man kan ju lyfta den där frågan, den handlar ju inte bara om ungdomar. Alltså, vem är det som ska bestämma hur det här samhället ska se ut? Det är naturligtvis de som bor här ... man kan ju inte skjuta in sig på 51 fullmäktigeledamöter. Man kan ju inte tro att de bär kommunens framtid i sin hand, så enkelt är det ju inte. Det är något slags egetansvar någonstans. Och så kanske vissa lever fortfarande i den tanken att det är någon annan som ska lösa problemen ... och så kanske det inte finns någon annan, det är det som är svårigheten idag ...”

Kommentarer från politiker och tjänstemän

Vi presenterade del 1 av denna rapport på en konferens vid universitetet i Strathclyde, Glasgow under temat ”Connections that Count” (2003). Flera bland åhörarna menade att ”det skulle vara intressant att höra vad makthavarna i en kommun har för kommentarer på ett sådant här material ...”

Vi erbjöd oss att presentera uppsatsen för ledande kommunpolitiker och tjänstemän och blev inbjudna till kommunstyrelsen och förvaltningschefer i Söderhamns kommun. Vid två möten deltog tillsammans ett tjugotal personer. Vi fick tillåtelse att spela in vår redogörelse och de kommentarer och diskussioner som följde och har dessutom fått ta del av skriftliga synpunkter och kommentarer från flera av deltagarna. Textversionen har funnits tillgänglig för samtliga som så önskat.

Mötesdeltagarnas kommentarer är inte officiella ståndpunkter eller ställningstaganden, utan reaktioner på det material som presenterades vid detta tillfälle. Därför presenterar vi kommentarerna helt anonymt, det viktiga är här inte vem som sa vad utan hur diskussionen gestaltade sig.

De inledande kommentarerna kom att handla om användandet av klassbegreppet. Det var en diskussion som främst tog fart vid mötet med kommunstyrelsen. Både det relevanta och det

tidsenliga i användningen av begreppet diskuterades. Flera av de deltagande ifrågasatte om begreppet verkligen kan beskriva 2000-talets Söderhamn.

”För mig är det lite knepigt det där ”arbetarklassen – medelklassen” håller man fortfarande på med det? När man gör studier av människor? Det känns för mig som det är 50 år gammalt idag, är det så ?

”Jag måste säga att jag reagerar faktiskt över det här med arbetarklass och medelklass, har vi verkligen det i Söderhamn på det viset?”

Ytterligare en aspekt på diskussionen angående ”klass” handlade om risken med att befästa klasskillnader och grupperingar genom användningen av begreppet, och därmed begränsa ungdomarnas tro på sina möjligheter.

”För om man befäster klassambället och brukssambället och sådana ideal, så tror jag också att man kan göra ungdomar en otjänst. Då sätter man in dom i snäva ramar, istället för att visa att dom har större möjlighet än vad man egentligen ger dem då man bara delar in dom i små grupper. Då spelar det ingen roll om det kommer forskning ...”

”Det är svårt med klassindelning. Kontroversiellt och skapar debatt, men det kan även befästa gamla strukturer.”

Presentationen av resultaten från våra intervjuer och samtal med ungdomar i Söderhamn väckte stort intresse och vi fick många kommentarer. Flera av deltagarna kände igen de skillnader mellan ungdomsgrupperna som vi presenterade.

”Jag tänker som det funkar på landet, så är det ju faktiskt så att – vad nu definition på arbetarklassen är – men det är faktiskt de ungdomarna som driver saker och ting hårdare än dom som man kanske kan klassa till mer medelklass. De har liksom sitt redan klart – skolan, universitet och hela biten. De har sitt mer färdigt, de ska härifrån. Medelklassen, om man tänker efter, de har sin väg redan stakad, de ska härifrån, de har bestämt sig redan.”

”Jag har precis varit på besök i Nordirland och det är det här som är deras bekymmer just nu. Det är arbetarklassens pojkar som är så jätte, jättemycket förlorare och som håller konflikten vid liv. Så det är

liksom samhällets största farhåga och största utmaning på något sätt – de här pojkarna som tidigare var i förvärsarbete och visste vad dom skulle göra och sen är fullkomligt rotlösa och bygger sin tillvaro på kriminaliteten och droger o.s.v. Jag tror att vi har oerhört mycket att fundera över – för jag tror inte att detta bara handlar om livet i Belfast, bara för att dom har en historia – man ser det här också. Fast det just är pojkarna som är tydligare på något sätt.”

Även beskrivningen av dolda hinder och möjligheter som finns i rådande strukturer och värderingar väckte igenkännande bland deltagarna.

”Det sitter liksom, som i en stor fabrik även om dom har bytt uppgifter och produktion, och allt det där sitter, bruksmentaliteten sitter liksom kvar.”

”Jag har tänkt på hela den här politiska organisationen, jag upplever det som oerhört trögt överhuvudtaget att få fram synpunkter. Man går ifrån något, det är väldigt svårt att släppa. Det man har haft förr det sitter liksom i betongen i väggarna. ... Saker händer inte i såna här bruksortskommuner på en gång, utan här har man en trygghet som redan har försvunnit men som man fortfarande litar på den fast den inte finns kvar.”

”Hur bryter vi trenden att det är ”dåligt” att stanna kvar i kommunen?”

Då vi presenterade vår analys, som visar att bakomliggande faktorer som föräldrars utbildningsnivå och yrkesstatus har ett samband med olika ungdomsgruppers upplevelser och värderingar, möttes vi av en del protester. Några av deltagarnas kommentarer tyder på de anser att orsakerna till skillnaderna i ungdomarnas uppfattningar, både om sina möjligheter till inflytande och delaktighet och till deras inställning till att flytta eller stanna, står att finna på ett individuellt plan.

”Jag har funderat jättemycket på det här och jag ser inga skillnader i mönstret, bland t ex ungdomar som har målsättningen att flytta ut från Söderhamn och vill studera, och skillnaden mellan bakgrunden på det viset.”

”Jag tänker så här, för mig handlar det om individerna, för som jag ser det – alla ungdomar är oerhört viktiga idag och vill framåt. Om dom sen kommer från arbetarklassen eller medelklass ... det handlar om individen ska framåt. Det finns rätt många trasiga familjer och så ... och jag ser mer skillnaden där. ”

”Jag tror att när man gör dom här klassificeringarna, när man använder arbetarklassen som gruppering ... För att göra någonting annat än vad som normalt förväntas av den klassen – att de försökt bli kvar på hemmaplan – så fodras det så som jag ser det, ett individuellt initiativ för att bryta mönstret. Då kan det också hända att föräldrar inte ens behöver vara inblandade i det agerandet utan det här sker hos ungdomen själv, som har sett att det går att gå en annan väg. Så jag ser det som ett individuellt ställningstagande. Och som sedan fullföljs på något sätt på annan ort, det kan vara studier eller arbete.”

”Vi ska ju inte ha något klassambälle. Vi behandlar alla ungdomar lika ... Förr var det möjligen en klassfråga för då kostade det ju pengar ... Men alla möjligheter finns ... men man tar ju inte de möjligheterna tydligen.”

Förutom rent individuella faktorer nämndes två påverkansfaktorer som väsentliga förklaringar till skillnader mellan ungdomar, nämligen familjen och skolan.

”Om man har föräldrar som är väldigt engagerade och där man tillåter ungdomarna att komma fram, där det finns en öppenhet inom familjen – de ungdomarna känner sig inte lika instängda. För även om man då kommer från arbetarklassen ...så har man då en öppen familj som har den grunden, då får man fram och då känner man att man har de som har lyssnat hela tiden.”

”Vi pratar väl om att vi ska lyssna på ungdomar, vi pratar om rättigheter hela tiden. Jag tror att det handlar om skyldigheter – vi har skapat ett kravlöst sambälle i skolan, under dom sista 30 åren, som gör att ungdomar inte ... .Man kan ge dem rättigheterna, men det finns inga krav och skyldigheter, då blir det inte rättigheter heller. Här finns det någonting, tror jag, som man bör fundera över, för under arbetarrörelsens uppbyggnad och även under liberalismen, nykterhetsrörelsen och kyrkliga rörelserna så handlar det om våra skyldigheter och rättigheter. Men här på något sätt är det ungdomar som har en massa rättigheter, men vi ställer för lite krav, tror jag. Och där finns ett misstag begånget i skolvärlden under att antal år, som jag tror att vi måste rätta till om vi ska få någon ordning ... och inflytande.”

Även om diskussionen om klassbegreppets relevans för att beskriva verkligheten var livlig, fanns också många kommentarer som pekade på nyttan och användbarheten av forskningens begrepp och resultat.

”Vad kan vi lära oss av forskningen – vad är det som skapar utanförskap – varför hamnar vissa grupper i vissa sammanhang?”

”Genom att dela upp ungdomar i lite mer grupper, som man vet vilken bakgrund och så ... är det tanken att man lättare ska kunna rikta åtgärder på olika grupper. Vad man kan göra för dem, istället för att bara se en...?”

”Jag tycker att det är väldigt bra att du spetsar till det så här. Det är en politisk viktig fråga det här tanke sättet. Man kan blunda hur samhället är uppbyggt klassmässigt – då hamnar man individuella politiska ställningstaganden – man satsar på individer istället för att man har förståelse för att det finns klasskultur. För mig är det en stor skillnad, istället för att satsa på individanpassade saker när man tar individ för individ, och så blir det individualiserat. Då vinner man kanske, man vinner kanske någon enstaka individ men politiskt strukturella beslut på ett annat plan. Det tycker jag är viktigt.”

”Som politiker så har man ofta nytta av forskningens raster, alltså de raster ni lägger upp, sen kan man ha åsikter om dem. Man kan studsa över det här, men om vi är intresserade av vår verklighet ... Det har betydelse och den slutsats du drar bör också ha betydelse för vårt sätt att tänka kring dom här företeelserna”

”Mycket matnyttig information. Frågan är hur vi som folkvalda ska ta hand om informationen och göra den till en politisk fråga.”

”Det här är viktiga raster att ta hänsyn till för oss politiker i kommunala beslut. T ex allaktivitetsbus – hur ska det utformas för att kanske möta de olika grupperna – klass och kön.”

Då vår uppsats handlar om att det finns skillnader i hur ungdomar tänker kring sin delaktighet i, och sitt inflytande över, kommunala angelägenheter var vi först förvånade över att det var

klassbegreppet som väckte så många reaktioner. I vårt material är klassbegreppet ett analytiskt begrepp som möjliggör en kategorisering utifrån föräldrarnas utbildnings- och yrkesbakgrund. Om ungdomsgrupperna i Söderhamn kategoriseras på detta sätt visar det sig att grupperna skiljer sig åt i väsentliga delar vad gäller upplevelsen av delaktighet och inflytande. På samma sätt kan man se skillnader mellan ungdomsgruppernas uppfattningar om att stanna i, eller flytta från, Söderhamn. Individer kan göra gränsöverskridande val, men eftersom de flesta väljer efter gruppens normer, förväntningar och förutsättningar så finns ett tydligt generellt mönster.

Beroende på sammanhang läggs olika aspekter in i olika begrepp; i detta fall presenterade vi ett analytiskt begrepp som hjälper oss att förstå och förklara de fenomen vi ser. I den miljö vi den här gången presenterade resultaten kom klassbegreppet, egentligen föga förvånande utifrån det sammanhang vi befann oss i, att till en del tolkas som ett politiskt begrepp.

Delaktighet och inflytande

Så småningom gick diskussionerna vidare till att handla om vad man vill och kan göra åt ungdomars bristande delaktighet och inflytande. Skolan och de politiska organisationerna framhölls som hinder och möjligheter

”Våra ungdomar finns i skolans värld i tolv år. Jag upplever att skolan är mycket slutet. En större och återkommande dialog kan vara ett redskap för delaktighet mm”

”Hade vi ständigt tillgången att komma ut och prata när vi vill så tror jag att det skulle finnas ett större intresse, men institutionen (skolan) säger nej.”

”Reflektionen blir att politiska partier borde få större tillgång till att vara på skolan”

”Jag tror att ungdomar framför allt är väldigt politiskt intresserade nu trots allt, mot tidigare. De köper inte ett parti-program, det är ingen som vill gå in i ett parti och följa deras program utan man är mera projektinriktad och jobbar på olika frågor. Där tror jag att dom politiska partierna har en väldigt stor utmaning – att luckra upp sitt arbete så att folk kan jobba med en fråga som intresserar och sen när man

jobbat klart med den så släpper man den, och då kanske man bittar någon annan fråga till den personen. Så nya arbetsmönster tror jag att de politiska partierna måste bitta.”

”Jag funderar om man skulle kunna samla ungdomarna, det är oerbört svårt. Om vi politiker ska samla ungdomarna, ja då går de inte dit, för de tycker inte om att lyssna på oss. Men vi skulle ha en diskussion, en dialog där man satt och funderade – vad vill ni ha för system som gör att ni skulle kunna trivas och tycka att det här är värt att ställa upp på. Den här oerbört krångliga hierarkin som vi har, hur skulle den kunna lösas upp och bli bättre, utan att inkräkta på säkerhet och sekretess och allt sånt där. Det är ju beslut som ska tas så det måste ju vara regler också. Så kunde man testa andra system i forskningen och i skolan kanske ... göra mindre modeller och testa – hur fungerar det?”

Flera kommentarer speglade ett igenkännande i svårigheterna att hitta former för ett konstruktivt möte mellan ungdomar och vuxna.

”Man måste bitta en annan form , och då är det precis så där .... då är det så svårt att bitta den formen så då väljer man istället att strunta i den ”

”Som vuxen skapar man sig en uppfattning om hur saker ska ske ... och sker det i annan form så uppfattar man det bara som besvärligt ...om du ska samtala med mig så ska det gå till som jag vill och bestämmer ...”

”Att bilda ett ungdomsfullmäktige, det tror jag inte på .... det är ju från vuxenvärlden, man ska liksom imitera vuxenvärlden. Det gäller att hela tiden bitta andra former ... att bitta mötesplatser... arenor ...”

Även vuxnas värderingar och föreställningar togs upp som exempel på hinder för att möta ungdomar.

”Man har pratat om att gå ut i klasser när det när det gällde planering ... detaljplaner ...att man skulle gå ut i en klass - men det är ingen av handläggarna som törs, man vet inte hur man ska ta sig ur, det skapar ju förväntningar ”

”Eller som det här med allaktivitetsbus ... då vore det ju naturligt att ha en ungdomsgrupp som referensgrupp. Nu är det 60-åriga gubbar som planerar det ... som tror att de vet vad ungdomarna vill ha ...”

”Då säger de vuxna – de där de går ju i nionde klass ... de kommer ju inte att gå på skolan nästa år ... så det var väl det samma vad de tycker ... det handlar ju om att ha respekt för ungdomarna .... även om de inte är kvar om ett eller två år ...det är ju fel ingång i det hela ....

”eller, det är ju ingen ide att fråga de som går på ungdomsgården nu ... för de kommer ju bara att vara kvar i tre år ... så de behöver man ju inte bry sig om ....”

”Det är ju ganska symptomatiskt när inte handläggare vill ge sig ut i ett klassrum ... för att det är en främmande miljö ... där känner jag mig inte hemma riktigt ...då ger jag mig ut på ett gungfly och det vill jag inte göra .... varför ska jag göra det för .... då sitter jag tryggt på mitt tjänsterum... och så kan jag möjligen be dem komma dit ...”

”Jaa, egentligen är det ju maktsystemer det handlar om”

Den tid vi hade till förfogande vid mötena med politiker och tjänstemän medgav ingen fördjupning i det centrala temat i vår uppsats som handlar om att *olika* ungdomsgrupper upplever sin situation olika och har olika förutsättningar. Olikheterna mellan grupperna förstärks av vuxenvärldens förväntningar, värderingar och bemötande. En viktig och central fråga att fortsätta att diskutera är därför: Är det möjligt att göra alla ungdomar till resurser i den regionala utvecklingen? Hur kan detta i så fall åstadkommas?

I och med denna rapport lämnar vi vårt bidrag till diskussionen om ungdomars situation i Söderhamns kommun. Vi har förmedlat *ett* sätt att belysa en del av vardagen i Söderhamn. För kommunens politiker och tjänstemän återstår att, om de vill, använda vårt bidrag som del av underlaget då de ska fatta konkreta beslut. Dessa beslut blir ju just politiska eftersom de bygger på vilken idé man har om människorna, samhället och världen.

Referenser:

- Bergdahl Ewa, Isacson Mats, Mellander Barbro: (1997) *Bruksandan hinder eller möjlighet*. Ekomuseum Bergslagen
- Bjurström Erling: (1997) *högt och lågt. Smak och stil i ungdomskulturen*. Smedjebacken, Borea bokförlag
- Bruhn Anders: (1999) *Ungdomarna, politiken och valet*. I SOU 1999:132
- Brulin Göran: (2002) *Faktor X. Arbete och kapital i en lokal värld*. Stockholm: Atlas
- Bourdieu Pierre: (1983/1986) *The Forms of Capital. Pp. 241-248*, in *The Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Edited by J.G. Richardson. Westport, C T: Greenwood Press
- Forsberg Anette, Höckertin Chaterine, Westlund Hans: (2002) *Socialt kapital i lokalt utvecklingsarbete* Arbetsliv i omvandling 2000:8. Stockholm, Arbetslivsinstitutet.
- Forsberg Gunnel: (1997) *Reproduktionen av den patriarkala bruksandan*. I Bergdahl Ewa, Isacson Mats, Mellander Barbro. *Bruksandan hinder eller möjlighet*. Ekomuseum Bergslagen
- Israel Joachim, Hermansson Hans-Erik: (1996) *Det nya klassamhället*. Stockholm, Ordfront
- Jonsson Christer: (1991) *Ung i Åmål om ungdomars vardagsliv och framtidsorienteringar i en landsortskommun utifrån ett livsformsperspektiv*. I Carle Jan och Hermansson Hans-Erik (red): (1991) *Ungdom i rörelse*. Göteborg: Centrum för ungdomsforskning
- Jönsson Ingrid, Trondman Mats, Arnman Göran, Palme Mikael: (1993) *Skola-fritid-framtid*. Lund, Studentlitteratur
- Jönsson Bengt: (1998) *Lokalsamhällets identitet Entreprenörens gränsland ?* I Westlund Hans (red): (1998) *Regional utveckling i lokala och globala kraftfält*. Institutet för regional forskning, Stockholm
- Karlsson Eva: (1998) *Ungdomars självstyre*, SOU 1998:101
- Lin Nan: (2001) *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University press.
- Lindberg Henrik: (2002) *Att möta krisen. Politikbyte på lokal nivå under industrikrisen i Söderhamn 1975-1985*. Uppsala: Uppsala University Library
- Nilsson Per: (1998) *Fritid i skilda världar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens utredningar nr 11, 1998.
- Oscarsson Henrik: (1998) *Det unga medborgarskapet*, SOU 1998:10
- Porter Michael E: (1998) *Clusters and the new economics of competition*. Harvard Business Review nov-dec
- Portes Alejandro, Landholt Patricia: (1996) *The downside of social capital*. The American Prospect , 26, 1996.
- Putnam Robert D: (1996) *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm, SNS förlag
- Putnam, Robert D: (2001) *Den ensamme bowlaren. Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm. SNS förlag
- Roos Gunilla , Dahllöf Urban, Baumgarten Maud: (2000) *Studiecentra i samverkan om högre utbildning i Hälsingland. En studie om tillgänglighet i kommunalt perspektiv*. Rapport 3, Bollnäs: Studiecentra i samverkan. SOU 1998:89. *Greppet att vända en regions utveckling. Rapport från Söderhamnskommittén*. SOU 1998:101. *Det unga medborgarskapet*. SOU 1999:84 *Civilsamhället*. SOU 1999:132 *Valdeltagande i förändring* SOU 2000:1 *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande
- Söderhamns kommun: (2002) *Utvärdering. Att vara ung i Söderhamn*.
- Trondman Mats: (1998) *I väntan på vadä ? "När de var unga visste man"* SOU 1998:101
- Trondman Mats: (1999) *Kultursociologi i praktiken*. Lund, Studentlitteratur
- Waara Peter: (1996) *Ungdom i gränsland*. Umeå: Borea
- Westlund Hans (red): (1998) *Regional utveckling i lokala och globala kraftfält*. Institutet för regional forskning, Stockholm
- Von Otter Casten, Svensson Lennart: (1998) *Den ens bröd är den andres bröd*. Rapport 1, Forskarstation Bergslagen.

Elektroniska källor:

- Samhällsmedicin, Landstinget Gävleborg: *"Hälsoläget i Gävleborg - mönster och trender i länet och kommunerna"* www.lg.se/smg/soderv 2000-11-24
- Söderhamns kommun: *statistik* www.soderhamn.se 2000-11-24
- Söderhamns kommun: *Korta Fakta 2000-2001* www.soderhamn.se 2000-11-24
- Ungdomsstyrelsen: *svensk ungdomsstatistik 1999* www.ungdomsstyrelsen.se 2000-11-24
- Westlund Hans: (2000) *Är socialt kapital alltid positivt?* www.kooperativutveckling.org/tidningen/HW3.html

Siw Hammar och Lotta Svensson arbetar på FoU-Centrum Söderhamn. De är båda doktorander vid Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap, psykologi respektive sociologi.

Siw Hammar intresserar sig för frågor kring gruppmedlemskap, social kategorisering, social identitet och socialt kapital.

Lotta Svenssons intresseområde är vad som driver på ungdomars utflyttning från mindre orter. Undersökningen genomförs i Söderhamns kommun.

”Vem är det som ska lyssna då?”

- ungdomar - socialt kapital - regional utveckling -

Denna arbetsrapport är resultatet av diskussioner förda med ungdomar, tjänstemän och politiker i Söderhamn, relaterade till teorier kring socialt kapital och regional utveckling.

ISBN-nummer 1651-5544

ISBN 91-85085-02-2

För mer information, kontakta:

siw.hammar@arbetslivsinstitutet.se

lotta.svensson@arbetslivsinstitutet.se

Arbetsrapport betecknar en lägesrapport i ett forskningsprojekt. Avsikten är att presentera och diskutera preliminära forskningsresultat för berörda och intresserade inom området. Med den typen av löpande återrapportering hoppas vi skapa förutsättning för en interaktiv, utvecklingsinriktad och kritisk forskning som både är praktiskt och teoretiskt relevant.

FoU-Centrum Söderhamn

Forskning för lokal och regional utveckling

FoU-Centrum Söderhamn är ett tvärvetenskapligt forsknings- och utvecklingscentrum med fokus på frågor som rör utvecklingsprocesser. Syftet med verksamheten är att vara en länk mellan forskning och praktik, och att därigenom bidra till lokal och regional utveckling. Bakom FoU-Centrum Söderhamn står Arbetslivsinstitutet, CFL/Söderhamns kommun och Sparbanksstiftelsen. Verksamheten får finansiellt stöd från EU:s strukturfond Mål 2.